

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИГОТОВЛЕННЯ АБО ВИКОРИСТАННЯ ВОРОЖИХ СИМВОЛІВ

Завістовський О. Д.

Мета написання наукової статті полягає у підтвердженні відсутності нормативно-правової основи адміністративної відповідальності за виготовлення та використання ворожих символів, а також виробленні пропозицій до чинного законодавства з метою встановлення такої відповідальності.

У роботі здійснено науковий аналіз норм чинного законодавства, яке встановлює відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Обґрунтована позиція необхідності додаткового запровадження адміністративної відповідальності за виготовлення та використання ворожих символів. Наголошено на закордонному досвіді встановлення відповідальності за подібні дії. Крім того, автор додатково зосереджує увагу на тлумаченні та необхідності запровадження у правове поле категорії «ворожі символи», що вирішує проблему уникнення відповідальності у випадку появи нових, раніше ще невідомих символів агресії.

Акцентовано на змісті статті 173-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що містить склад адміністративного правопорушення за виготовлення та використання георгіївської стрічки, яка теж є символом військової агресії російської федерації.

Запропоновано прийняти за основу законопроект «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та використання ворожих символів» з метою визначення правових основ заборони використання ворожої символіки, а також встановлення адміністративної відповідальності за порушення цієї заборони.

Автором пропонується нова редакція, доповнена та перероблена, статті 173-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Виготовлення та використання ворожих символів». Також наголошено на тому, що символи мають визнаватися ворожими відповідно постановою Кабінету Міністрів України.

У роботі здійснена адміністративно-правова характеристика складу запропонованої норми

Кодексу України про адміністративні правопорушення та підкреслені аспекти відмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за подібні дії.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, ворожі символи, нацистська символіка, російська федерація, Національна поліція, компетенція.

Zavistovskyi O. D. Administrative responsibility for the production or use of enemy symbols

The purpose of writing a scientific article is to confirm the absence of a legal basis for administrative responsibility for the production and use of enemy symbols, as well as to develop proposals for the current legislation in order to establish such responsibility.

The work carries out a scientific analysis of the norms of the current legislation, which establishes responsibility for the production, distribution of communist and Nazi symbols and propaganda of communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes.

The justified position of the need for additional introduction of administrative responsibility for the production and use of enemy symbols. Emphasis is placed on the foreign experience of establishing responsibility for similar actions. In addition, the author additionally focuses attention on the interpretation and the need to introduce the category 'enemy symbols' into the legal field, which solves the problem of avoiding responsibility in the event of the appearance of new, previously unknown symbols of aggression.

Emphasis is placed on the content of Article 173-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which contains the composition of an administrative offense for the manufacture and use of St. George's ribbon, which is also a symbol of military aggression of the Russian Federation.

It is proposed to adopt as a basis the draft law 'About Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses Regarding the Prohibition of the Manufacture and Use of Enemy Symbols' in order to determine the legal basis for the prohibition of the use of enemy symbols, as well as establishing administrative responsibility for violating this prohibition.

The author proposes a new version, supplemented and revised, of Article 173-3 of the Code of Ukraine on administrative offenses 'Manufacturing and using enemy

symbols'. It was also emphasized that the symbols should be recognized as hostile by the relevant resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The paper provides an administrative and legal characterization of the composition of the proposed rule of the Code of Ukraine on administrative offenses and highlights the aspects of demarcation of administrative and criminal liability for similar actions.

Key words: administrative responsibility, criminal responsibility, enemy symbols, Nazi symbols, Russian Federation, National Police, competence.

Актуальність теми. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала військові дії на території України, під час яких вчиняється геноцид української нації. Для позначення російської техніки окупантами були використані великі літери «Z», «V» та «O», які в подальшому стали символами російських військ, військової агресії російської федерації в Україні, путінського режиму, сторони російської федерації у війні з Україною. Дані літери використовуються під час військових дій, в інтернет-мережі, громадянами на транспорті, в громадських місцях України, держави-агресора та інших держав.

Постановка проблеми. Правова проблематика питання полягає у тому, щоб встановити адміністративну відповідальність за дії, які пропагують російську агресію проти України, але тяжкість вчинюваного діяння не дозволяє встановити кримінальну відповідальність. Тобто запровадження адміністративної відповідальності дозволить справедливо призначити вид стягнення, пропорційного вчинюваному діянню. Крім того, наша позиція полягає в уніфікації усіх ворожих символів та запровадження правової термінології задля того, щоб не змінювати кодифікований акт з появою нових ворожих символів у майбутньому.

Стан дослідження проблеми. Питання правової кваліфікації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, а також протидії таким злочинам в основному досліджували науковці кримінально-правової науки: М.А. Бабак, А.А. Васильєв, О.О. Дудоров, В.М. Комарницький, С.М. Мохончук, Є.О. Письменський, І.Б. Усенко, Ю.В. Філей, М.І. Хавронюк та інші. Водночас вивчення правових аспектів адміністративної відповідальності за виготовлення та пропаганду подібних символів, наприклад, георгіївської стрічки, на фундаментальному рівні проведено не було.

Мета написання роботи полягає у підтвердженні відсутності нормативно-правової основи адміністративної відповідальності за виготовлення та використання ворожих символів, а також виробленні пропозицій до чинного законодавства з метою встановлення такої відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Встановлення адміністративної відповідальності за демонстрацію символів військової агресії російської федерації набуває своєї актуальності, адже пересічні громадяни України з різних причин продовжують вчинювати такі дії, а відповідальність в чинному законодавстві відсутня. Справедливо відзначити, що кримінальна відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів передбачена ст. 436¹ КК України [1; 2], однак акценту на військовій агресії російської федерації у статті не зроблено. Крім того, відмежування кримінальної та адміністративної відповідальності має відбуватися залежно від тяжкості вчиненого діяння. В Україні продовжують відбуватися випадки, коли поодинокі громадяни України, будучи не у повній мірі поінформованими або через якісь власні переконання, демонструють георгіївську стрічку, літери «Z», «V», «O», прапори Радянського Союзу тощо. Наприклад, популярним в Інтернет-мережі став випадок, коли особа похилого віку демонструвала прапор Радянського Союзу під час звільнення одного з населених пунктів України збройними силами [3]. Тяжкість вчиненого діяння не дозволяє кваліфікувати дії такої особи, як злочин, проте адміністративної відповідальності за такі дії не передбачено [4].

Також зауважимо, що у Верховній Раді України зареєстровано законопроект, який передбачає кримінальну відповідальність за використання символіки російського фашизму у вигляді літер Z та V латинської абетки [5]. Відомо, що саме ці розпізнавальні знаки рашисти наносять на бойову техніку у військах, що залучені для вторгнення в Україну. Також цей приклад підхоплений російською пропагандою, і використовується у сучасній путінській росії буквально у всіх сферах життя, а російськими громадянами й емігрантами – і за кордоном. Вже зараз світ сприймає «свастику XXI сторіччя» як символ підтримки путінського режиму та широкомасштабного вторгнення Росії на територію України. Європейські країни поступово вводять загальну заборону та покарання за використання літери «Z» на підтримку військової агресії РФ проти України. Відповідні рішення

наразі ухвалюються у Литві, Чехії та двох федеративних землях Німеччини – Баварії та Нижній Саксонії [6; 7; 8].

З іншого боку, ми не знаємо, які ще знаки або предмети можуть стати символами нацизму або фашизму у подальшому, тому конкретизувати у статті КУпАП такі символи вважаємо зайвим. Об'єднуючи за принципом ворожої спрямованості, враховуючи бланкетний характер норм адміністративного права, вважаємо, що уніфікація норми, яка передбачає адміністративну відповідальність за демонстрацію та пропаганду ворожих символів, є найбільш доречним рішенням в умовах сьогодення.

Згідно з тлумачним словником ворогом є той, хто перебуває в стані ворожнечі, боротьби з ким-небудь; недруг, супротивник [9], а символ – це умовне позначення якогось предмета, поняття або явища [10]. Тобто ворожим символом в межах нашого законодавства варто вважати умовне позначення ворожого ставлення до України, українського народу, української національності. Визнання ворожими символами – це компетенція Кабінету Міністрів України, який з огляду на оперативну обстановку в державі власним рішенням має відносити конкретні символи до категорії ворожі. Ознаками ворожості символів мають стати: це умовне позначення, тобто таке, яке викликає асоціацію; використання символу для позначення агресивного, недоброзичливого ставлення; суб'єктами такого діяння можуть бути фізичної або юридичної особи, держави; спрямованість визначених нами символів до України, українського народу або української національності; символ має асоціативно сприйматися в нашій державі як ворожий на державному рівні.

Подібна норма вже існує у складі КУпАП, а саме зміст статті 173-3 КУпАП, який містить склад адміністративного правопорушення за виготовлення та використання георгіївської стрічки [4; 11], яка теж є символом військової агресії. Однак зазначена норма є так би мовити «мертвою», адже під час її запровадження відбулося ряд правових прогалин, наприклад, не визначений суб'єкт, який має право складати протоколи про такі адміністративні правопорушення. Тому, на наш погляд, дана норма потребує свого удосконалення та розширення з урахуванням оперативної обстановки в Україні на даному етапі свого розвитку. Так, для унеможливлення підтримки війни, сил російської федерації, ворожої пропаганди, розповсюдження агресії тощо пропонуємо запровадити адміністративну відповідальність за виготовлення та вико-

ристання знаків нацистської російської федерації.

На наш погляд, найбільш доречним є розробка та прийняти за основу законопроекту «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та використання ворожих символів» з метою визначення правових основ заборони використання ворожої символіки, а також встановлення адміністративної відповідальності за порушення цієї заборони.

Законопроект має вносити зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення та встановити адміністративну відповідальність у вигляді штрафу або адміністративного арешту на строк до п'ятнадцяти діб з конфіскацією майна за виготовлення, демонстрування, поширення, а також використання ворожої символіки. Основними нормативно-правовим актом у даній сфері правового регулювання є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийняття цього законопроекту не потребуватиме додаткових видатків із Державного бюджету України.

Ухвалення законопроекту має сприяти засудженню агресії російської федерації (а в подальшому – будь-якої іншої держави або організації) проти України, недопущення підтримки нападу російської федерації (а в подальшому – будь-якої іншої держави або організації) на Україну та використання символіки такої підтримки, а також встановлення відповідальності за виготовлення, поширення та використання символіки підтримки окупанта на території України.

З огляду на сказане пропонуємо статтю 173-3 КУпАП [4] викласти у такій редакції: «Стаття 173⁻³. Виготовлення та використання ворожих символів.

Публічне використання, демонстрація або носіння ворожих символів чи їх зображення – тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією ворожого символу або предметів, що містять його зображення.

Виготовлення або поширення ворожих символів чи їх зображення – тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб з конфіскацією ворожого символу або предметів, що містять його зображення.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї

статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб з конфіскацією ворожого символу або предметів, що містять його зображення.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною другою цієї статті, – тягнуть за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк п'ятнадцять діб з конфіскацією ворожого символу або предметів, що містять його зображення.

Примітка. Ворожим символом варто вважати символи, які демонструють вороже, недоброзичливе ставлення до України, українського населення, української нації, пропагують військову агресію, порушення територіальної цілісності, нацизм, геноцид тощо (наприклад, георгіївська стрічка, великі латинські літери «Z», «V» та «O» тощо). Символи визнаються ворожими відповідною постановою Кабінету Міністрів України».

Не дивлячись на те, що стаття 173-3 вже міститься в КУпАП, маємо визначити компетенцію державних органів щодо вирішення таких справ та складання протоколу про адміністративні правопорушення, адже Закон [11], який встановлював адміністративну відповідальність за виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки упустив даний момент, що створило колізію норм права, а статтю 173-3 КУпАП неробочою.

Тож пропонуємо визначити компетенцію суду щодо вирішення таких справ, адже запропонована норма посягає на національну безпеку держави, а санкція запропонованої статті містить стягнення у вигляді адміністративного арешту, який має право призначати виключно суддя. Тому частину 2 статті 221 КУпАП після слів «173-2» пропонуємо доповнити словами «173-3».

Компетенцію щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення вважаємо за необхідне надати Національній поліції України, бо саме поліцейські переважно реагують на подібного роду демонстративні дії правопорушників, а компетенції щодо правомірного реагування на них не мають. Тому абзац перший частини першої статті 255 КУпАП після слів «173-2» пропонуємо доповнити словами «173-3».

Наголосимо також на тому, що відмежування кримінальної та адміністративної відповідальності відбуватиметься за ступенем суспільної

небезпеки діяння. Важливість встановлення саме адміністративної відповідальності обґрунтовується пропорційністю відповідальності за вчинювані дії.

Об'єктивна сторона запропонованого нами правопорушення має проявлятися в активних діях: виготовлення, поширення, публічне використання, носіння, демонстрація ворожих символів. Саме дії, а не бездіяльність становитимуть об'єктивну сторону правопорушення. Відповідно, склад проступку є формальним, тому відповідальність настає незалежно від наслідків вчинюваного діяння.

Об'єктом правопорушення, яке ми пропонуємо запровадити, виступають суспільні відносини, які встановлюють громадський порядок та громадську безпеку. Безпосереднім об'єктом є спокій громадян та правопорядок в державі. Характерною особливістю правопорушення є його предмет – ворожі символи, приналежність до яких того чи іншого предмету, форми, літери, малюнку, тощо, визначається рішенням Кабінету Міністрів України, наприклад, постанові «Про віднесення латинських великих літер «Z», «V», «O» до категорії ворожі символи», «Про визнання георгіївської стрічки ворожим символом» тощо.

Суб'єктивна сторона проявляється у формі прямого умислу, адже особа має розуміти, що символ, який є предметом правопорушення, вона публічно демонструє і тим самим пропагує агресію російської федерації або будь-якої іншої держави або організації.

Суб'єкт правопорушення – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

Кваліфікуючими ознаками правопорушення пропонуємо вважати повторність, про що безпосередньо вказано у нормі статті.

Висновок. Підсумовуючи, варто наголосити на актуальності обраного напрямку дослідження, а також необхідності впорядкування законодавства відповідно до вимог сучасного розвитку українського суспільства, а також його відповідності принципам відповідальності як такої. Запровадження у правове поле категорії «ворожі символи» вирішує проблему уникнення відповідальності у випадку появи нових, раніше ще невідомих символів агресії. А запровадження саме адміністративної відповідальності за арктичні публічні дії з ворожими символами забезпечить справедливість українського правосуддя відповідно до суспільної безпеки вчиненого діяння.

Література

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%81%D1%82#w1_7.

3. «Бабця для всієї Росії». Як українка з прапором СРСР стала символом і що сама про це думає. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61462365>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів щодо заборони використання символіки підтримки нападу Російської Федерації на Україну: проект Закону України від 28.03.2022 № 7220. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39306>.

6. Німеччина вводить кримінальну відповідальність за використання «російської свастики» Z. URL: <https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-nimechchina-vvodi-kriminalnu-vidpovidalnist-za->

[vikoristannya-simvolu-z-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11763502.html](https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-nimechchina-vvodi-kriminalnu-vidpovidalnist-za-vikoristannya-simvolu-z-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11763502.html).

7. Сейм Литви схвалив у першому читанні заборону георгіївської стрічки, символів Z та V. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3439351-seym-litvi-shvaliv-u-pershomu-chitanni-zaboronu-georgijivskoj-lichki-simvoliv-z-ta-v.html>.

8. Чехія хоче заборонити символ російських окупантів «Z» як нову свастику. URL: https://zaxid.net/chehiya-hoche-zaboroniti-simvol-z-privnyavshi-do-natsistskoyi-svastiki_n1537938.

9. Словник української мови: в 11 томах. — Том 1, 1970. — Стор. 739. URL: <http://sum.in.ua/s/vorogh>.

10. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. С. 174. URL: <http://sum.in.ua/s/symvol>.

11. Про внесення зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо заборони виготовлення та пропаганди георгіївської (гвардійської) стрічки: Закон України від 16.05.2017 № 2031-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2031-19#n5>.

*Завітовський О. Д.,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-0126-5102*